INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS · BIBLIOTECA

ILLVSTRISS.

CAESARI BARONIO S.R.E. PRESBYT. CARDINALI

MARTINVS DELRIVS SOCIETATIS IESV.

QVOD ex diuino illo Eccleſiaſticorũ Annalium tuorum, BARONI CARDIN., theſauro deprehendi, deſiderium tuum, Sancti Viri Orientij carminum; id me, vbi lateret pars non exigua gnarum, impulit eam ipſam deſcribere, & Notis breuibus caſtigatam, explicatamq́; ſtrictim, in lucem

dare. Mitto nunc quod habeo, fors alij inuenturi quæ addant. Confido hoc indicium amoris & iudicij mei, tibi, de totâ Eccleſiâ, & Societatis noſtræ parente tam benè merenti, quod humanitate, & eruditione, & pietate tuâ dignum, non ingratum futurum. Vale CARDINALIS ILLVSTRISSIME. Louanij, v. Kal. Septemb. cIↃ. DC.

A D

AD LECTOREM

DE SCRIPTORE.

DIfficile ſanè definire, quis iſte ſiue *Orentius*, ſiue *Orientius*. nam promiſcuè vſurpatum hoc nomen ex Martyrologij Romani & Vſuardi diuerſis exemplaribus patet; nec etiam conueniunt Fortunati & Sigiberti codices, ſed modò hi vnum, alij modò alterum exhibent. Plures hoc nomine fuere. Vnus XXIIII. Iunij in Eccleſiaſticis tabulis colitur anniuerſariâ commemoratione *Orientius Armenus Martyr*. Kal. autem MaI, Oſcæ *Natalis SS. Orientij & Patientiæ Martyrum*, quos Eccleſiæ illius monumenta parentes dant B. Laurentio Leuitæ & Martyri. eodem die Auſcij, Narbonenſis Galliæ oppido, traditur memoria celebris *S. Orientij* (haut dubiè alterius) quem Vſuardus ſcribit virtutibus ornatum ſancto fine quieuiſſe; etſi eo loco M.S. codex bonus & vetuſtus Collegij Societatis noſtræ hunc vltimum, non *Orientium*, ſed *Orientem* appellet, minùs vt arbitror rectè. Videntur enim Chriſtiani (à Chriſti illo prophetico nomine Zachar. 3. *v*. 8. & 6. *v*. 12. VIR ORIENS) lubenter *Orientij* nomen de-

duxiſſe, & aliquando contraxiſſe in *Orietium*, vnde facilis deprauatio fuit (felix hæc coniectura doctiſſimo & Illuſtriſs. Baronio priùs incidit) apud Sidonij librarios, in[a] *Oriesium*. magna enim minuti *s.* & *t.* affinitas: facilis quoq; & pronus librariorum lapſus, ſubſcriptionibus Conciliorum Hiſpanicorum, in, *Oruntium*, vel, *Orontium*; non quidem in ſubſcriptione Concilij Toletani 7. & 8. nec in laudatione illâ Cõcilij Emeritenſis *cap.* 8., quę ſincera ſunt. nã Emeritensẽ illum Antiſtitẽ verè vocatũ *Orontium* arbitror; & famam nominis illius in causâ fuiſſe, cur alterius noſtri nomen corrũperetur. Sed vitiũ irrepſit in ſubſcriptiones Concilij Tarraconenſis, & Gerundẽſis, ex quibus patet *Orientium* noſtrũ anno Domini DXVI & DXVII Illiberitanum Epiſcopum fuiſſe; qui Epiſcopatus tum ſuberat Metropolitano Archiep. Narbonenſi. Hæc enim Metropolis vſq; in Hiſpanię Tarraconenſis eam partem, quę Pyrenæo proxima, porrigebatur, vt & Viſigotthicum ſceptrum. Crediderim Eccleſiam hanc vocandam non, *Eliberim*; ſed *Illiberim:* gnarus non *Eliberim* illam Boeticam eſſe, quæ ad Eluiram montem ſita; ſed *Cauco Illiberim*, ad radices Pyrenes, quâ vergit in mare Tyrrhenum, quę hodie *Collybre* nuncupatur. Illum Auſcitanum inuenio à P. Mariana lib. 9. de reb. Hiſpan. c. 17., neſcio quamobrem, *Aurantium* vocari. Noſtrum ſanè Hiſpanum fuiſſe *Orientium*, etiam Fortunatus non multo recentior indicat; qui, *in Carmine de vitâ B. Martini Turonenſis*, illũ non iungit modò, ſed & medium inſerit Aur. Prudentio, & Iuuen-

co

[a] al. *Oreſi-um.*

Qui Oriẽtium *nolũt interfuiſſe Concil. Tarracon. eam Synodũ habitam volunt Anno* 517.

Digitized by Google

co Presbytero, vt conterraneis, & eum ſcriptorem vocat *florentis oris*. Conſentit apertius & locupletius teſtimonium Sidonij Apollinaris, viri eâ ætate doctrinæ, ſapientiæ, & ſanctitatis laude florentis, *lib.9.epiſt.12.*, his verbis perſcriptũ: *Venit in noſtras à te profecta pagina manus, quæ trahit multam ſimilitudinem de ſale Hiſpano in iugis caſo Tarraconenſibus. Nam recenſenti lucida & ſalſa eſt: nec tamen propter hoc ipſum mellea minùs, ſed ſermo dulcis, & propoſitionibus acer.*] Sanè carmen, quod nunc damus, lucidũ & ſalſum eſt, ſermone dulci, facili, nec tamen diffluente aut languido; ſed acri & neruoſa breuitate (eloquẽtia Latinitatis limi trahit nonnihil, ſed de quo) duriuſculum, ſed locis pauculis, & fortè culpâ malæ manus alienæ, vel electione, & quadam ornatum reſpuente pietate. Nec *Auſcium*, vbi celebris memoria huius viri, abeſt procul: nec patriam neceſſe eſt eſſe, vbicunque ſanctitas Deo in cælo conregnantis colitur. Sigisbertus deniq; Gemblacenſis, ab ipſis Scriptoribus Hiſpanis Iſidoro & Alphonſo ſiue Ildefonſo, ſed & à Gennadio, præteritum; & nouit, & huius ipſius opuſculi meminit, dum in Catalogo virorum Illuſtr. cap. 34. [a] *Orentius* (ait) *Commonitorium fidelibus ſcripſit metro Heroico, vt mulceat legentẽ ſuaui breuiloquio.*] Omnino mihi perſuadeo, de his ipſum verſibus ſenſiſſe: nam & *Monita* vocat non vno loco, & ſanè ſuauiſſimum eius eſt breuiloquium, aptum vitę melioris amatorem legendo mulcere. Quòd verò dicit *Heroico metro* ſcriptum, dicit, quia Hexametri Pentametris mixti; & Heroicum

Corruptè inſcriptio præfert *Oreſio*, vt monuit Baron.

[a] leg. *Orientius*.

imæ illi ætati ac Latinitati, quicquid Lyricum, Ropalicum, vel Leoninū ex profeſſo non erat. Quem modò laudaui nunquam ſatis laudatum, Cæſar Baronius, dolet *Nobilis ingenij omnia periiſſe monimenta, imò & nomen ipſum penè obliuione ſepultum, quod vix tandem eruderatum, obtectáq; rubigine purgatum reddere liceat.*] Amplectere igitur Lector monimentum illius vnicum, quod laudat Sigisbertus, & de reliquis amiſſis doloris aliquam partem minue: inuentum id diligentiâ Heriberti Roſuueydi noſtri, impetratumq́; à Reuerendo admodum Patre N. Priore Aquicinctenſis Monaſterij, mihiq́; commodatum, quàm potui optimâ fide tranſcripſi, nihil mutans eorum quæ in contextu inueni mendorum, orthographiæ quoq; priſcæ veſtigijs relictis, quæ poterant Auctoris æuo in vſu fuiſſe. coniecturas emendationum in marginem reieci, & libello Notulas lucis aliquid adlaturas ſubieci, cauens ne nimis audaci diuinationi tribuerem. præſtat quædam intacta relinqui, quàm noua vulnera infligi. hæc te latere nolui. Si labor iſte probatur, fortè dabit Deus vt dem aliorum alia piorum Patrum ſcripta, quæ nōdum lucem adſpexerunt. VALE. Louanij, IIX. Kalend. Februar. ∞. IↃ. XCIX.

Tomo 6. Annal. anno 484.

S. ORIEN-

S. ORIENTII
VERSVS
EX
M. S. membranaceo veteri
ABBATIAE
AQVICINCTINAE.

QVISQVIS, *ad æterna feſtinus præmia vitæ,*
Perpetuanda magis quàm peritura cupis;
Quæ cælum reſeret, mortem fuget, aſpera vincat,
Fœlici currat tramite, diſce viam.
Nam nos, & carnis vicijs, & tempore victi,
Terrenum gradimur, ſiue doloris iter:
Soláq; permixtis hæc ſunt modò gaudia votis,
Si, quod non facimus, ſaltem alij faciant:
Vt quia nunc iſtud, quod protinùs effugit, æuum
Inſidis capti degimus illecebris,

Laſciuum, miſerum, fallax, breuè, mobile, vanum
Ceu * * * *

Talis hic lacuna in codice, nullo literulę alicuius veſtigio.

Omnibus his, rapìm quæ ſunt moritura, relictis,
Tu forti teneas non moritura fide.
Ergo age da pronas aures ſenſúmq; vacantem,
Vita docenda mihi eſt, vita petenda tibi.
Sed, quo ſit melior noſtri doctrina libelli,
Et teneat rectas carminis ordo vias;
Te Deus omnipotens & corde, & voce rogare,
Te ſine [a] ne linguam ſoluere CHRISTE placet:
Demere qui tenebras reuocato lumine cæcis,
Auditum ſurdis auribus inſerere,
Corporis & mentis ſæuos depellere morbos,
Soluere mutorum qui pius ora ſoles:
Te penes officium noſtri eſt & cordis, & oris,
Da ſentire mihi, da mihi poſſe loqui:
Nimirum vt noſtrā vegetent tua munera linguam;
Ac per te de te ſit mihi ſermo placens.
Mandato [b] toniuſſa tuo ſuperauerit omnem
Naturam noſtrâ voce fruens aſina,
Et ſtimulis propria ſubigentem terga Balaam
Terruerit miro quadrupes alloquio;
Qui, magno Regis trepidi crebróque rogatu,
Dira ſuper ſanctum verba parans populum
Non potuit [c] propriè motam ſibi ſubdere linguam,
Ore aliud dicens, corde aliud cupiens.
Nam maledicturus nimiè benedicere cœpit,
Impendens alijs ora parata alijs.
Ergo niſi eloquiū, ſenſum niſi CHRISTE miniſtres,
Conatus animæ tu niſi CHRISTE regas;
Ora homines omnes & muta, & bruta tenebunt;
Quódq; etiam poſſunt, hoc quoq; non poterunt.

[a] ſcribe, nec

[b] ſcrib. cùm iuſſa

[c] for. pregrè

PRIN-

PRINCIPIO *geminam debes cognoſcere vitam*
A Domino indultam cum ratione homini:
Vt; quoniam brutum terreno eſt pondere corpus,
Aſt anima afflatu [a] eſt viuificata Dei;
Nullum ſentirent animæ diſpendia finem,
Eſſet in hoc fragili corpore vita breuis.
Vnica naſcendi ratio [b] priùs omnibus affert,
Hanc curâ & proprijs conſequitur meritis.
Naſci non noſtrum, nec longum viuere noſtrum:
Vitam quæ ſequitur vita parare poteſt.
At licet arbitrio Domini ſumamus vtramque,
Et neutra obueniat, ni Deus hoc iubeat:
Prima tamen celeri fertur per pronâ rotatu,
Quæ ſequitur [c] tutis eſt data temporibus.
In primam ignari nullâ mercede venimus,
Altera de ſummo parta labore venit.
Naſcimur vt Dominum cæli, terraéq;, maríſque
Quæramus toto peruigiles ſtudio.
Quærimus; vt, quis ſit, qualis vel quantus, agat quid,
Poſſimus vero noſcere iudicio.
Noſcimus; vt dignâ compertum laude colamus.
Vt vitam tribuat perpetuam; colimus.
Et colimus non [d] rure dato, non ſanguine fuſo,
Non vino madidi, non epulis grauidi.
Aurum, veſtis, odor, pecudes, libamina, gemmæ,
Et quæ [e] tanta homines, vel [f] precioſa putant;
Ante Deum, vt viles terreno è pondere moles,
Vt cenum, vt ſordes, ſic inhonora iacent.
Omnia ſunt eius, cuius nos eſſe fatemur.
Nil proprium eſt nobis, ipſe habet, ipſe dedit.
Ecce etenim ſancto proclamat in ore Prophetæ
Nolo tuos hircos, nolo tuos vitulos.

[a] poſſet ſi deleri: ſed ſolent huius ætatis ſcriptores ſic repetere.
[b] mēdum aliquod latet in hoc diſticho: quale neſcio.
[c] Lipſius, corr. *totis*
[d] ſcrib. *ture*
[e] Lipſ. *lauta*
[f] Aeg. Schondonchus, *ſpecioſa*

Et ſpecies igitur mecum eſt & gloria cæli,
[a] Orbis & meus eſt, & quod in orbe meum.
Debita ſoluantur ſancto mihi pectore vota,
Hoſtia me laudis, puráq; vox celebret.
Ergo nihil noſter poteris prætendere lector
Iſtis quod tibi ſit difficile in [b] monitis.
Non longè poſitum, non eſt aliunde petendum,
Non re, non ſumptu, non opus eſt precio.
Sufficit vt Dominum mundi, rerúmq; parentem,
Cuius in arbitrio vel bona vel mala ſunt;
[c] Senſu maiore vincentem verba loquentis,
Vnum, incorporeum, [d] perpetuóq; ſacrum,
Omnia complexum, vel ſemper in omnibus vnum,
Corde pio credas, credulus ore [e] roges.
Sed quid ſic nudis tantum ſermonibus vtor,
Tamquam nulla Dei ſint ſuper hoc monita?
Nam primùm veteri cautum ſub lege memento,
Quæ dudũ in ſolidis ſcripta fuit tabulis,
Quod nũc per Dominũ renouat data gratia CHRISTVM,
Atque Euangelij vox veneranda ſonat:
Vt, quod ſaxa priùs, modò pectora noſtra tenerent,
[f] Ceſſet & vberior bis repetita fides.
Affectu toto Dominum, totíuſq; medullis,
Atque tuo toto dilige corde Deum.
Et rectè. quid enim poteris tu iuſtius vnquam
Obſtrictus tantis ſoluere muneribus?
Qui tibi, cùm limus terrenâ in fece iaceres,
Demſit perpetui temporis eſſe lutum:
Qui tibi, quod mẽbris conſtas, quod mẽte moueris,
Quod linguâ loqueris, quod ratione ſapis,
Quod manibus tãgis, graderis pede, lumine cernis,
Aure audis, ſentis naribus, ore probas,

a for. Et *meus eſt orbis,*

b an ergo libri titulus? MONITA.

c f. *Cenſu*

d Schondonchus optimè, *perpetuúmq; ſacrum,*

e idem *ſones*. ſit cõfeſſio ore ad ſalutẽ. quid ſi? *probes.*

f corrig. *Eſſet*

Ante aliquod meritum, propriâ pietate miniſtrat,
Corporis ac animæ ſic Pater vt Dominus:
Et non hoc ſolo contentus munere, quo te
Inſtruxit menbris, ſenſibus excoluit:
Qui [a] tribuat vitam largitur commoda vitæ,
Omnibus vt tibi ſit prædita delicijs.
Ecce tibi cælum pendet, tibi terra [b] recedit,
[c] Aëra librantur, fluctuat oceanus:
Noctibus atque dies ſuccedunt, menſibus anni,
Sol ſplendet, lucent ſidera, luna rubet.
[d] Ver varios blandus perfundit germine flores,
Aeſtas iam grauida fructibus arua coquit,
Auctunnus muſto madidus, præpinguis oliuâ eſt,
Ignibus [e] amotis frigora neſcit hyems:
Imbribus arcendis confirmas pendula tecta;
Ignoras ventos ædibus oppoſitis;
Hirtáq; lanigeræ depectens terga bidentis
[f] Mollibus inuolucris algida membra tegis:
Lenia nec deſunt niuei velamina lini,
Sunt etiam Eoïs pallia velleribus:
Illa ferax [g] iacta reddet tibi ſemina tellus,
Hæc celſis carpent Seres in arboribus.
Deniq; per totum, qui circumvoluitur, annum
Quicquid habes, totum dat tibi cura Dei.
Campus meſſe viret, veſtitur palmite collis,
Arbore diuerſâ mitia poma metis,
Et ſtudium impendens fæcundo prouidus horto,
Vtile quo libuit tempore ſumis holus.
Accendis pinguem quæcumq; in lumina pinum,
Nobilibus menſis cerea flama micat.
Nec modo terreno tantum ſeruire iubetur
Per varios vſus ſubdita terra homini:

a for. *tribuit*
b corr. *reſidit,*
c for. *Aër libratur,* Schond.
d Lipſ. *ver vario blandos.* Schōd. *ver varium blando.* ἔαρ ποικιλόκαυλον.
e for. *admotis*
f Schond. *Mollibus inuoluis algida membra togis:* nihil muto propter diſt. 130.
g for. *iacto r. t. ſemine*

a corr. nubila, Ipſa etiam quicquid fertur prope[a] nubile, quicquid
Alto ſubductum voluitur in pelago,
Nunc fallente cibo, nunc texto in retia lino
b f. petis: Artibus innumeris inde vel inde[b] petes:
Et tibi nunc imo trahitur de gurgite piſcis,
Aëre nunc ſummo decipiuntur aues,
Agmina venanti procumbunt denſa ferarum
Icta procul iaculis, vel laqueata plagis.
Prona petis ferro, canibus fugientia ſiſtis,
Contundis frenis ora ferocis equi:
Ad iuga panda boues cogis, ad mulctra capellas,
Diſtillant criſpis dulcia mella fauis:
De ſaxis gemmas, aurum producis harenis,
Lentáque de terris igne metalla coquis:
Gramina diſcernens triſtes medicantia morbos,
Pellis letiferum ſedulus arte malum.
Quinetiam vt mercem peregrino à litore ſumas,
Et tua des alijs, atque aliena petas;
Flumina remigio percurris, & æquora velo,
Ibis longinquas abſque labore vias:
Aut ſi formidas pelagus, carpenta mouebis,
c for. Seq. [c] Déque tuis ſternet terra notanda rotis.
Tunc ſi laſſatum quærit blanda otia corpus,
Humida puluereum balnea ſuſcipient:
d corr. ſpoliatus Atque cauo tota[d] ſpoliatur veſte lauacro,
Marcida perdomitis membra fouebis aquis.
Tot tantiſque bonis Domini tibi munere partis
Quid tandem dignum reddis amore pio?
Aut quibus hæc opibus, quibus & perſoluere donis,
Vel quanto poteris pendere ſeruitio?
Nec tamen hæc Dominus, cuius ſunt omnia, quærit:
Sufficit vt Dominum ſeruus amatus ames.

Hæc

Hæc quoque mandati ſuccedit forma ſecundi
Proximus vt tibi ſit ſic, velut ipſe tibi es.
Noſco ſalutiferam manſuro munere legem,
Vno quæ cunctis proſpicit officio.
Nam cùm aliena mihi mandatur cura, neceſſe eſt
Vt mea mandetur ſic quoque cura alij.
Ecce pecus pecudem fæcunda ad pabula ducit,
Ammugit proprio buccula læta gregi,
Murmure reſpondent: qua poſſunt voce loquuntur,
Inque vicem docilis lambere lingua [a] *ſolent.* — a cor. *ſolet.*
Non caret affectu quod fluctibus occulit æquor,
Et volucris volucri eſt, & [b] *blanda fera feræ.* — b corr. & *fera blanda feræ.*
Tum ſi quando venit quocumq; ex agmine præda,
Fortior inualidos vngue vel ore premens;
Seu volucrum res eſt, ſeu res eſt illa ferarum,
Vndique collectis tenditur auxilijs,
Captiuam comitem curſu, grege, voce, volatu,
Et ſi non poſſunt eripuiſſe volunt.
Cúmque ita ſe ſolo naturæ munere ſeruent
Quæ nec conſilio, nec ratione vigent:
Quid mirum Domini ſi iuſſa verenda ſecutum
Mutua [c] *conſtringet cura hominis hominem;* — c corr. *conſtringat*
Atque vſu, ingenio, rebus, ratione peritus
Vt ſua quæ tua ſunt commoda frater agat?
Hinc venit illa placens meritò ſententia, nectens
Humanum parili conditione genus:
Nec facias alijs, quicquid fieri tibi non vis;
Idque alijs facias, quod tibi vis fieri.
Quod genus eſt hominum, quis ſexus, ritus, & (ætas,
Quis neget hoc rectũ, [d] *quis neget eſſe probum?* — d for. *qui,* vtroque loco.
Quid non mandatum latè complectitur artum?
Plenius hac [e] *breuitate tradi quid poteſt?* — e corr. *tradi quid breu. poteſt?*

Namque

Namq; ea quæ mala ſunt, fieri modo ſic mihi nolim
Vt rurſum cupiam quæ bona ſunt fieri;
Indice non opus eſt, doctor nec quæritur vllus.
De nobis ſcimus quæ bona, quæ mala ſunt.
[a] Gaudebit certè ſi quis te nocte viantem
Blandus vicinum ducat in hoſpitium:
Tu quoque ſollicitus prouiſis excipe tectis
Illum, qui ſerâ nocte viator erit.
Veſte tegi nudus, ſitiens ad pocla vocari,
Eſuriens optas vt ſaciere cibis:
Te quoq; permoueat propry par cauſa laboris,
Diuide cum miſeris pallia, pocla, cibos.
Ecce manum poſcis lapſus, ſolatia meſtus,
Auxilium trepidus, conſilium dubius:
Id meſtis, dubÿs, trepidis, labentibus [b] offers:
In ſimili cauſâ fac vt ameris amans.
Certè incuſari falſo de crimine non vis,
Crimine falſo alios [c] inſtimulare time.
Odiſti furem, furtum caue. perdere non vis
Per vim quæ tua ſunt: nil violenter agas.
Pacta tibi dubio non vis nutare paratu:
Commiſſam certo tempore redde fidem.
Quæ tibi detraxit velles ſuccidere linguam:
Cura ſit vt nullum liuida verba notent.
Mutua cúmq; [d] petas vis ſumere protinùs aræ:
Mutua poſcentem dextera promta iuuet.
Elatos faſtu damnas: depone tumorem,
Quod fugis in celſis neſciat inferior.
[e] Certè tibi ſoror eſt, vel mater, caráve coniunx;
Quarum ne vitam fama grauis maculet,
Perpetui curam cautâ pietate pudoris
Filius, aut frater, ſiue maritus agis:

a corrige *Gaudebis*
b corr. *offer:*
c f. *inſimulare*
d Schond. *peti s*
e Schond. *carne* tibi, vel *certa*, vel *ſi qua*.

Hæ

Hæc veneranda tibi ſi nomina temptat adulter,
Ferrum in vindictam non ſatis eſſe putas.
Nonne eâdem pœnâ reus es, ſi tu quoque furtìm
Aggrederis caſtos ſollicitare toros?
Hinc fuit vt Dominus primâ ſub lege iuberet
Penſari paribus crimina ſuplicijs;
Pro dampno dãpnum, vulnus pro vulnere, dentem
Pro dente, atque lui lumina luminibus;
Nec minùs vt propriam ſub iudice redderet audax,
Alterius cuperet qui rapuiſſe, animam:
Iudiciúmq; reus [a] *non poſſet dicere prauum,*
Paruis decreta eſt vltio criminibus.
Et licet hæc meliùs mutarit gratia Chriſti,
Mitia quæ potiùs quam violenta docet:
Aſt tamen eſt rectum, quicquid iubet iſta vel illa,
Seu citò reſtituas, ſeu patienter agas.
Hoc tamen eſt melior qui Chriſto vindice gaudet,
Seruet [b] *ſe Domino quod dedit ille ſibi.*
Ergo pijs votis & ſanctis perfice rebus
Vita quod hæc præſens, quódq; futura probet.
Vitæ quem rectæ fugiens commendat honeſtas
Perpes poſt obitum gloria ſuſcipiat.
Nam noſtris certus monitis, manſura memento
Omnia, nunc ſtulti quæ peritura putant:
Atq; animas, iſdem membris redeuntibus, ipſum
Crede recepturas corporis inuolucrum.
Ora, color, ſanguis, vena, cutis, oſſa, capilli,
Vt nunc labuntur, ſic iterum venient;
Non modò quæ tumulis benè condita ſaxa reſeruant,
Aut [c] *aruum ſolidans puluis, odórq; tenet:*
Sed, dicto citiùs, firmanda in membra redibit
Portio de tumulis, portio de fluuijs;

Quod

ego nihil muto. nã in Eccleſiaſticis ſcriptoribus multa ſæpe contra legem pedariam, vt qui Orbilio manũ ſubtraxerant.

a Schond. *ne poſſet.* puto ſic interpretãdã phraſim illius æui.

b Lipſ. *ſi mallem ſic.*

c mendoſus verſus. Lipſ. *Aut carnem*

Quod ventus flatu minuit, quod beſtia morſu,
Flama quod[a] excuſſit, quódq; ruina premit,
Totum aderit, totum diuerſâ ex parte coibit,
Pars volucri, aut piſci, pars laniata feris.
Et quod nunc ætas ſenſim longæua reſoluit,
Id raptim Domini bucina reſtituet.
Vt pro factorum meritis, in corpore eodem,
In quo geſſerunt ſeu bona, ſiue mala;
Scilicet, ad motus animorum carne reuerſâ,
Pœna reos, iuſtos gloria ſuſcipiat.
Cur autem dubites, cùm præcedentia monſtrent,
Vt tibi venturi ſit manifeſta fides?
Reſpice nudatas brumali frigore ſiluas
Iam deſperatis luxuriare comis:
Quæ ſtabat mærens decuſſo palmite vitis,
Veſtitur folijs, fructibus induitur.
[b] Apiceus denſis calamus flaueſcit hariſtis,
In terrâ granum quod modò putre fuit:
Et quæ nunc triſti ſqualebant arua veterno,
Læta nouo rident germine, flore virent.
Ipſe etiam, varijs concluſus menſibus, annus
Tempore mutato, mortis habet ſpeciem:
Cùm Ver Autumno, frigus depellitur æſtu;
Vtque hominum res eſt, hoc abit, [c] illud venit.
Hoc tamen æterno, donec Deus annuit, vſu,
Inque vicem alterno voluitur officio,
Et dum ſe longi ſequitur rota mobilis anni,
Naſcitur & moritur, ſuccidit atque redit.
Nam finis noſter finem non accipit, & mors
Qua primò morimur perpetuo moritur:
Victuro ſemper motu ſenſúque manente,
Omnis perpetuo tempore viuit homo.

a f. excuſſit

b Lipſius, Spiceus en. for. Ad-ſpicis ut

c corr. ille venit. ſ. x-ſtus.

Viuet

Viuet homo. Fletus[a] eſt hic mea verba ſequuntur.
Nam puto ſic hominis ſors melior fuerat
Cum ſenſu vitæ ſenſum deponere pœnæ,
Et natum innatis conſimilem fieri:
Quàm nunc, peccatis toto dominantibus æuo,
Extingui vitæ, viuere ſupplicijs.
Nam rogo ne credas diræ ad compendia pœnæ
Quod raptim ſontes debita flama voret.
Ignibus æternis immenſos reſpice colles
Iugiter amburi non tamen imminui:
Et gelidos fontes, & cærula flumina cerne
Fundere ſemper aquas, ſemper habere tamen:
Sic miſeros vindex ſemper populabitur ignis,
Vt ſemper ſeruet pabula læta ſibi.
Hæc ſi falſa putas, meritò poſt vera probabis:
[b] Vt falſa effugies, ſi modò vera times.
Quare poſt mortem ſequitur[c] ſe vita perennis,
Lætificans iuſtos diſcruciánſque reos;
Viribus & totis, & totis nitere votis,
Quæ rectum ducunt continuare vias:
Contere calcatum cum mundi principe mundum,
Et fuge laſciuis credere delicijs.
Præcipuè ſemper famoſos deſpice cultus,
Iudiciúmque tuis eripe luminibus.
Nemo feret rutilos intactus veſtibus ignes,
Nemo inter lituos non[d] trahit[e] ære ſonum.
Nemo inter flores blandorum ambitus odorum
Naribus aſſiduam non metet vngue roſam.
Nemo diu ſitiens, & multo ſole peruſtus,
Incumbet gelidis, nec potietur aquis.
Nemo vias pedibus brumali tempore carpens,
Comſperſus pluuiâ, nec madefactus erit.

Nemo,

a corr. ex iudicio Schond. aſt hic

b D. Fabric. At falſa

c Lipſ. ſi

CONTRA LASCIVIAM ET VENEREA.

d Lipſ. trahet

e corr. aure

Nemo, licet medijs muris, ſub tempore belli
Aut benè ſecurus aut benè tutus erit.
Congreſſus præſtat viſum, mox lumina [a] viſum
Concipiunt flamas parturiúntq; nefas.
Dum, veluti iacto piſcantis fraudibus hamo,
Primùm animus capitur, pòſt etiam moritur.
Prima mali labes, heu! femina, te dolus anguis,
Ac hominem per te reppulit à Domino.
Erepti tu cauſa boni, tu ianua mortis,
Tu citò decepta, tu citò decipiens.
Ergo age [b] quæ nullo maculari pectora neuo
Et purus puro niteris eſſe animo;
Vt laqueos ignis validos & acuta venena,
Cernere laudatam ſic fugies faciem.
Non ego nunc repetam per tot iam ſæcula quantos
Feminei vultus perdiderint populos,
[c] Præterea clades Spartanas, Troïca bella,
Et raptim excidium quàm propè Roma tuum:
Cùm gentes nullâ Domini ſub lege, nec vllis
Sanctorum ad vitam perdomitas monitis;
Quà furor impulerat, laſciuus duceret error,
Eſſet & hoc licitum quod fuerat libitum.
De ſacris inquam, de ſacris percipe libris,
Oprobrio quantis turpis amor fuerit.
Te Dinæ ſpecies nimio ſub amore ruentem
Extinxit Sicem, cum patre, cum patriâ.
Nam malè compreſſam fratrum pia cura ſororem
Permittit talamo, vindicat in gladio.
Hunc quoque laudatum pſalmorũ carmine Dauid
Forma placens celſo depoſuit ſolio,
Cùm malè laſciuum [d] cõmpto crimine corpus
Sacco contegeret, contereret cinere.

Tha-

a corr. viſu

b cor. qui

c Lipſ. Præteream

d Sic eſt in membranis. f. comperto

Thamar forma duos ſub eodem tempore fratres
Inceſti & ferri perpulit in facinus:
Vnus corrumpit, corruptam vlciſcitur alter.
Vltio quæ iuſta eſt, deſinit eſſe pia.
Ipſe etiam Salomon; cuius ſapientia priſco
Tempore, & in toto nobilis orbe fuit;
Ducitur in facinus vetito laqueatus amore,
Femineo ſubdens turpia colla iugo:
Et Domini immemorem meritò præconia laudum,
Quæ iuuenem ornarant deſtituere ſenem.
Forma placens Regi letho te tradidit Aman:
Forma tuum rapuit dux Oloferne caput.
Illum mirifico famoſum robore Samſon
Forma decens ſæuis tradidit Allophilis.
Sanctus & victor per tot modò prælia miles,
Heu malè femineis ſubditur arte choris,
[a] *Vitam pollutus; pariunt quia crimina pœnam;* a f. Vt iam
Oſcula virginibus, terga daret gladijs.
Tu quoq; Leuitis tantum dilecta, nec vxor,
Inſano iuuenum ſubdita nocte toro,
Vindictæ ſtudio totas [b] *vel bella dediſti,* b f. ad
Perdere contentas ſiue perire tribus.
Vt membris lacero diſperſis funere Gabaat
Efficeret diris ignibus vſta rogum.
Non mihi ſi linguæ centum ſint, oráq; centum,
Expediam quantum forma placens noceat.
Laſciuo clamat benedictus Apoſtolus orbi,
Dans etiam licitis iura ſeuera thoris;
Coniuge poſſeſſus, contemtâ coniuge liber,
Non ſimilem cauſam relligionis habent.
Coniugis implicitum detentat cura maritum:
Solum vult celebs emeruiſſe Deum.

Sed

Sed quia nonnunquam ſuccumbunt lumina formæ,
Ancipiti rectus labitur in biuio:
Si purum maculare animum parat impius hoſtis,
Semper ouans caſtam ſollicitare fidem:
Accipe tela quibus cordis pia mœnia ſerues.
Crux tibi ſit clipeus, crux tibi ſit gladius.
Suplicibus lacrimis, gemitu, prece, pectore [a] *tonſo,*
Quære ſalutiferum nocte diéque Deum.
Ac ne paullatim facilem ſpes palpet amorem,
Lapſum à præcipiti perge referre pedem.
Non ignarus enim miſeris ſuccurrere quæro,
Omnia perpeſſus, quæ fugienda loquor.
Reſpicis ad formam? ſed ſæuas reſpice pœnas:
Reſpice quid laudes, reſpice quid timeas:
Internísque oculis & vero lumine cerne,
De terrâ ad cælum, déq; homine ad Dominum.
Hic breuis eſt fine exiguo claudenda voluptas,
Illic perpetuo ſulſure flama vorax.
Audi clamantem cum magnâ voce Propheten;
Seu mandata legas priſtina ſiue noua,
Quæ laus in vultu eſt; fenum omnẽ credite carnem,
Quippe vt flos feni gloria carnis erit.
Nam veluti flores ictus metit, atterit æſtus,
Confundunt imbres, fortior aura rapit:
Sic vultum, quandoq; placet, conſumere tempus,
Et tumor, & liuor deſpoliare poteſt.
Atque; ipſam vt taceam, quæ conterit omnia, mortẽ;
Quanta licent morbis, febribus, vlceribus?
Hi modò, qui canent albo ſordente capillo,
Collatas olim non timuere pices:
Pendula, quæ marcent rugis deformibus, ora,
Protulerant vanum conſpicienda decus.

a ſcribe, *tunſo,*

Qui

Qui nunc in [a] luxa tremulus per pelle vacillat,
Vix dederat tenui ſigna notata ſolo.
Ceruix, colla, manus, & quod nunc omnibus horret,
Heu miſeris quondam cauſa furoris erant.
Lumina, quæ madidus deformia ſubluit humor,
Stellarum rutilæ ceu micuere faces.
Reſpice quod paucis floret, [b] nec permanet, annis,
Et tamen æternis culpa manet lacrimis.
Ergo puellares vultus formáſque decentes,
Aut verſo aut merſo deſpicies capite.
Atque vt ſis penitùs [c] vt corde ſic corpore purus,
Vt nullum facias ſuſpicione reum;
Da ſtudium, [d] curans & ſemper prouidus opta,
Vt tibi ſit nulla femina iuncta nimis.
Amittent vires, ſi non ſint obuia, [e] ventis:
Pabula ſi deſint, irritus ignis erit.
Ac ne mandatis tantum pars vna putetur
Ad vitæ rectas ſollicitata vias:
Si qua viri diſcunt, credat ſibi femina dici.
Et meritum & pœnas hic quoque ſexus habet.
Oderit [f] ignotos audax attollere vultus,
Séque tamen notis addere luminibus.
Nam, malè permixto ludentia lumina viſu
Blandè ſæpè ſolent ore tacente loqui.
Atque amor, vt lacrimæ quas fundi iniuria cogit,
Ex oculis ſurgit, pectoris ima petit.
Ergo [g] ea quæ iuuenes præcepti lege monentur,
Hac fugiat cunctos femina caſta viros.
Iam ſi corporeas calcaris corpore caſto
Illecebras, reliquum diſcute cordis onus.
Namque ſubire ſolet nigri de felle veneni,
Multiplicis mater criminis inuidia.

CONTRA INVIDIAM

[a] corr. *laxâ trem. per pelle*
[b] D. Fabric. *non permanet,*
[c] corr. *ſic corde vt*
[d] Lipſ. *curas*, ſed nihil muto.
[e] cor. *venti:*
[f] cor. ignotis
[g] Schond. *Ergo quâ iuu.*

Inui-

Inuidia infelix mortem moritura parauit:
Angelus hac celſi decidit arce poli;
Dúmq; hominem properat cæleſti pellere regno,
Detrudi in tenebras ipſe prior meruit.
Hinc Domini in cunctos vindex ſententia venit:
Omnibus hæc reliquis mortibus vna rea eſt.
Hæc belli rabies, hæc eſt diſcordia pacis,
Plus ſibi, quàm cui vult ſæua nocere, nocens.
*Hæc Ioſeph fratrum * * * ſub crimine cauſa*
Primùm ſeruitij, mox fuit imperij.
Hæc iuſti fratrem maculauit ſanguine Caïn.
Hæc Dauid mortis quam propè cauſa fuit?
Cùm, iam confecto ſolius robore bello,
Extolli nollet laude ſocer generum.
Hæc primæ cogente gemens operarius horæ
Vincere foſſorem nititur vndecimæ.
Hæc & poſtremò dedit ad ludibria Chriſtum,
Dum peragit liuor crudelitatis opus,
Et præceps populus ſigna & miracula rerum
Obtutu cernit, pectore non recipit.
In tantum ſtudijs furialibus improba cunctos
A vero in facinus verterat inuidia:
Vt non neſcirent, ſed nollent credere; quod tunc
Eſſet per Dominum glorificandus homo.
Nec cura leuiore deinc vitare memento

IN AVARITIAM.

Vnius innumerum crimen auaritiæ.
Omnibus in terris [a] *quos ſol videt, æquora claudút,*
Quáſq; dies adeunt, quáſq; tegunt tenebræ,
Ignoto nobis quicquid diffunditur orbe
Omnibus in regnis, omnibus in populis,
Infectis morbo multorum mentibus; hæc eſt
Radix, cauſa, caput, fons & origo mali.

[a] corr. quas

Innocuos quicquid Dominus formarat in vſus,
Hæc malè mutatis perdidit officijs.
Quid quereris diros portus, ventóſq; furentes,
Triſtia famoſis æquora naufragijs?
Tu cæſam ſiluis annoſo robore quercum,
Si lignis non eſt vtilis, adde focis.
Contentúſque tuo, ſubmotum ſi qua per orbem
Naſcuntur, patiens crede negata tibi.
Et pelagi motus, [a] *ſæuas flare procellas* — a f. & ſæuas
Securus tuto littore perſpicies.
Vſum naturæ vitium feciſtis auari,
Nata bona & prauis vſibus eſſe mala.
E terrâ genitum terrena in munera ferrum,
Falcibus incuruum, vomeribus rigidum,
In cædem, & diras, bellorum crimina, mortes
Armamus contis, miſſilibus, gladijs.
Pelleret vt frigus violentum accepimus ignem,
[b] *Pelleret vt tenebras, diſcoquerétque dapes:* — b Inter lineas manu alia ſcriptum in v. l. *Vinceret*
Cæpimus inſani flamas immittere tectis,
Atque exurendis ſubdere corporibus;
Tamquã eſſet paruum prædandi in crimine crimen,
Ni ferret ſparſas ſanguine raptor opes;
Et miſeros pœnis varijs vis vltima cogat,
Cùm quod habent perdant, dicere ſi qua latent.
Fratribus inuiſos fratres, vitámque parentum
Exoſam natis fecit auaritia:
De vero falſum, de falſo fingere verum
Sæua per innumeras hæc docet inſidias.
Hac faciente reus dum partem ſubtrahit auri,
In mortem totus tranſiit Ananias,
Nec ſolus. ſociam nam [c] *ſedi in crimine falſi* — c f. tedæ
Coniunxit miſerò par quoque pœna viro.

Hæc miſeros homines mortis ſub tempore fecit
Non benè poſtremis fidere iudicijs.
Subduntur tabulæ, conquiritur vndique teſtis
Ore ferens falſum, pectore vera premens:
Scalpuntur gemmæ ſimiles, manus improba diſcit
Heu malè mentitas aſſimilare manus:
Vt pater alterius factus credatur, & heres
Non poſſit proprij filius eſſe patris.
Hac duce cuſtodes inter ſecurus adulter
Peruenit ad cuſtos muneribus talamos.
Itur in omne nefas animis manibúſque paratis,
Aurum ſi precium conſtituas [a] ſceleris.
Dic rogo [b] quid miſerum tantus furor laxat habe-
Vt tibi ſat non ſit, quod tibi iam ſatis eſt? (nas;
Immenſis properas terris coniungere terras,
Claudendus parui marmore ſarcofagi?
Alterius damno fieri locupletior ambis?
Quod rapis ex alijs, mox erit alterius,
Et curſu celeri poſt ſic amiſſa dolebis,
Vt doluere illi, qui tenuere prius.
Ceu non caſuras immenſas conſtruis arces,
Ipſe tamen raptim qui moriturus eris?
Cur [c] itur in ſomnos tenuato lucida vitro,
Marmoribus varijs lubrica, cella tibi:
Tanquam non adeat tectis coëuntia lignis
In benè ſecuro pectore tuta quies,
Certè non alter ſitientia [d] proluis ora, (quor:
Quem palmæ obtulerint, quem caua gemma li-
Et ſic ſuſcipient rabidi ieiunia ventris
Quos criſtalla dabunt, quoſque patella cibos.
An non [e] pellendo glacialis frigora brumæ
Hirta tibi meliùs pallia præbet ouis;

[a] Schond. *ſceleri*. ſed eodem res recidit.

[b] Sic v. l. corruptè planè. f. *quis furor, ô, miſero tibi laxat habenas;*

[c] f. *nitet*. melius Lipſ. *Queritur*

[d] corr. *proluit*

[e] f. *pellendo glaciali frigora brumæ*

Quàm

Quàm quæ, lentato per lubrica fila metallo,
Alternos frangit veſtis onuſta gradus?
Quo tibi perlucens habitus, qui tegmine raro
Offerat ignotis membra tegenda oculis?
Argentum, & auri moles, & gemma choruſcans,
E mundo, & mundi eſt, hinc venit, hîc reſidet.
Veniſti in mundum nudus, nudúſque redibis:
Nil tecum attuleras, ferre nihil poteris.
Ferre tamen poteris contempta hîc munera mundi, DE ELEE-
Mitte ſecuturus quæ duplicentur opes. MOSYNA.
Nam ſeruata nimis, quæ mox bona, non tua fient;
Si tibi non ſerues, ſic [a] eris vt tua ſint. a Cor. 8.
Munera quæ donat moriens, hæc munera non ſunt,
Donat enim quod iam deſinit eſſe ſuum.
Qui ſanus, metuénſque nihil, qui mente quietâ
Qui ſibi dum viuit demſerit, ille dedit:
Et ſibi quod dempſit melius reparabitur illi,
Integra mox capiet qui peritura dabit.
Condita nam cœlo non fur, non auferet hoſtis,
Non tinea aut pluuiæ, flammáque carpet edax:
Cœlo autem condes, quicquid pro nomine Chriſti,
Chriſtum reſpiciens, pauperibus tribues;
Qui poſt aſſumptæ carnis myſteria dicit:
Veſtior in nudis, ſubleuor in miſeris,
Viſitor in clauſis, curor confotus in ægris,
Adiuuor in paruis, protegor in viduis,
Et quodcumque facis miſeris, vel non facis, illud
Crede mihi fieri, vel mihi non fieri.
Ac ne pauperiem pauper prætendere poſſis,
Vt color iniuſtæ detur auaritiæ;
Si tibi non fuerint ſumptus, quos quærit egenus,
Non cibus, aut calida quâ foueatur aqua;

Cùm poſcit gelidus ſitiens ſub nomine Chriſti
Oblatus poterit præmia ferre calix.
Hoc; quo quiſque potes, miſerum ſolare rogantem,
Et ſi defuerint munera, vota dabis.
Ipſa etenim ante Deum non eſt peritura voluntas,
Si benè non poterit, quæ benè velle cupit.
[a] *Hinc fuit vt Dominus monitis fælicibus omnes*
Coniungi vellet pacis amore homines:
Et [b] *qui per ſanctos prædixerat ante Prophetas,*
Diſcipulis proprio traderet ore ſuis:
Dum nihil iniuſtum, nil durum, nil violentum,
Nil leue, nil cupidum, nil graue, nil varium,
Vel facere in rebus vel verbis dicere poſſet
Caſto ſeruatus pectore pacis amor.
Hinc cohibet totum pacis concordia mundum,
Quæ brutis etiam cō rōne datur;
Et cùm flammiferis frigentia, mollia duris,
Siccis cùm pugnent humida; lenta citis;
Omne per ignotas tacito moderamine cauſas
Vno conſociat fœdere pacis opus.
Sic modo; ſi paruis cupias componere magna;
Corporeum [c] *premit pacis amor populum,*
Vt ſub terreno ſociatus principe diſcat
Regi cælorum ſoluere vota ſimul.
Ergo mei ſimilis peccator, me minor immo,
(Omnes criminibus namque ego vinco meis)
Pacem placatus, pacem quoque læſus amato,
Pax in viſceribus, pax ſit in ore tuo.
Pelle odium, contemne minas, depone rigorem,
Offenſam teneant tempora nulla tuam:
Vt te Sol blandæ ſeruantem vincula pacis
Deſerat abſcedens, inueniat rediens.

[a] rectè D. Fabr. ſuſpicatur hic deeſſe Monita cōtra Irā. quibus optimè ſubiungitur LAVS PACIS.

[b] ſ. qua

[c] Lipſ. preſſit. vereor ne quid deſit.

Non

Non videtur hic eſſe finis libri: non tamen plura in M.S. habebantur. arbitror deeſſe vt minimùm, de ceteris peccatis, Gulâ, Acediâ, Superbiâ, fors & plura.

NOTAE BREVES

MARTINI DELRII.

VERSVS] Sigisbertus vocat; *Commonitorium*. Auctor ipſe non ſemel; *Monita*.

Diſticho 6. *Ceu*] comparatio erat in lacunâ, fortè fluuij defluẽtis. nam ſolet S.S. vitam hominum comparare fluctibus, vel aquis labentibus: & opus hoc totum ſelectum ex ſacris libris.

10 *Ne linguam*] ſcio veteres; *ne*, pro; *non*, vſurpaſſe, ſed non Orientij æuo. ideo mallem; *nec*. breuiter autem quædam enumerat Chriſti miracula.

16. *Propria*] licentiâ vtitur in ſyllabæ quantitate, vt & aliàs nonnunquam. ait; *propria terga*, pro; *ſua terga*. hiſtoriam habes *Numer.* XXII. *&* XXIII. & de hoc Balaã multa Nyſſen. lib. de vitâ Moſis ſub fin. Cyrillus lib. 6. de Adorat. Theodoret. q. 40. D. Ambroſ. epiſt. 37. ad Chromat. Auguſtin. ſerm. 103. de temp. Gregor. 3. p. Paſtoral. admonit. 13. Procop. Raban. Rupert. in Numer. Quòd verò *Baláam* mediâ productâ ſcripſerit, patitur id Hebræus ſermo. nam nomen ſcribitur per ע,

quę vim habet geminæ aſpirationis בִּלְעָם
Bilhham .

18 *Propriè motam*] mendoſum eſſe nequit negari. quid ſi caſtiges? *properè*. initiò enim nequiuit, ſed poſtea tantùm cùm cap. XXIII. ſpontè protulit, quæ Deus iubebat. poſſit etiam caſtigari; *proprio motu*. ſubdidit enim poſtea illam ſibi, cùm ſe Deo.

21 *Quódq; etiam poſſunt*] quod cõcurſu tuo adiuti nunc poſſunt; id ipſum non poterunt, ſi iuuare illos deſinas. loquitur de actionibus etiã naturalibus, quâ tales ſunt; vt ſtare, ſedere, loqui, ſpuere, manum vertere. Nam quo ad has quoque Pelagium erraſſe, & cenſuiſſe in ijs hominem adeò liberum, vt Dei concurſu non egeat; D. Hieron. docuit, blaſphemiæ & ſacrilegij notam hoc illi nomine inurens. *Epiſt. ad Cteſiphon. circa med. & lib.* 1. *contra Pelagian. in princip*.

22 *Geminam*] vnam fragilem & caducam, quæ corporis; alteram perpetuam & incorruptibilem, quæ animæ.

25 *Vnica naſcendi*] IVSTVS LIPSIVS V.CL. cenſuit hiatum eſſe non paruum, & fuiſſe in hunc ſenſum;

Vnica naſcendi ratio, non vnica vita
* * * * * * *
*Illam * * * prius omnibus affert.*
Hanc curâ & proprijs conſequitur meritis.

Fortaſſis enim hoc voluit: Vnam eandemq; omnibus eſſe naſcendi rationem: viuendi duplicem, quibuſdam animalem; quam ipſa nos

natura

natura abundè docet etiam otioſos: alijs verò ſpiritualem, quæ ſtudio comparanda, & virtutum meritis à Deo obtinendá. Potiùs tamen arbitror vitas illum comparare dumtaxat hanc quam in hoc mundo degimus breuem, cum aliâ, quæ nos manet, æternâ. Et breuem quidem illam priorem ſolâ nos natiuitate conſequi, poſteriorem verò hanc durabilem curâ & meritis ſibi vnumquemq; comparare debere. Conſtabit probè tota ſeries orationis hoc ſenſu, ſi caſtiges;

Vnica naſcendi ratio primam omnibus affert:

Hanc curâ & proprijs conſequitor meritis.

Primam vocat vitam illam breuem, quæ præcedit. *Hanc* dicit, quę propria eſt animæ afflatu Dei viuificatæ, & illam ſubſequitur. Sanè tunc omnia cohærent, nec quidquam defuerit. placet idem Schondoncho noſtro, ſed cenſet, *conſequimur* emendandum. Sequitur enim

Naſci non noſtrum, nec longum viuere noſtrum.

26.*Vita parare poteſt*] benè viuendo mereri poſſumus (ait) æternam vitam. quod contra Nouatores eſt, merita operum repudiantes.

28.*Tutis*] non volubilibus, ſed ſolidis, mutari neſcijs, & periculi infortunijq; expertibus ſæculis. ſic Apoſtolus *ſpem* vocauit *anchoram animæ tutam & firmam, Ad Hebræos* VI. prope finem.

29.*De ſummo*] cælitùs, deſuper à patre luminum. Notanda hic gradatio egregia, finem hominis creati, (*Deum noſſe & colere*) & modum

 cultus

cultus Deo placiti, & præmium mercedemq; breuiter docens.

34. *Et quæ tanta*] conijcit Schondonch. noſter; *Et quæ tanti hom. & ſpecioſa putant*. Vult homines falli in precio & formâ.

37. *Ore Prophetæ*] *Pſalmo* XLIX. *à v.* IX.

38. *Et ſpecies igitur*] ſuſpicor ſcripſiſſe; *Et ſpecies agri mecum eſt.* nam in Pſalmo habetur; *pulcritudo agri mecum eſt.* זיז *ziz* ſignificat ſplendorem, ſpeciem, pulcritudinem, (vt rectè LXX. ὡραιότης) vel omnium animantium collectionem. Et nota cùm hoc nomen ter tantùm in ſacris litteris occurrat, dicto loco Pſalmi, & Eſaiæ vlt. verſ. 11. apud Iſaiam noſter vertit, *omnimodam*; LXX. *introitum*, εἴσοδος· Symmachus, *pinguedinem*; Theodotion, *multitudinem*, retinens Hebraiſmum quem vulgatus clarè interpretatur. Denique Pſalm. 80. v. 14. noſter, *ſingularem ferum* cum LXX. qui μονιὸς ἄγριος, ſoliuagus. Veriſimilius mihi videtur hoc vltimo loco numerũ ſingularem exponendum per pluralem, vt voluerit Dauid ſignificare, ab omnibus & apris ſilueſtribus & ab vniuerſis feris, etiam maximè ſoliuagis ac truculentis, vineam illam exterminãdam. Cùm itaq; dicit Orientius *ſpecies agri*, ſignificat vniuerſam agri pulcritudinem Dei dominio ſubiacere, & ideo addit idem de cæli gloriâ.

43. *Senſu*] hoc eſt ſapientiâ. ſed malim; *Cenſu*, potentiâ, diuitijs inexplicabilibus. Si *Senſu* retines, non ad nomen Dei ineffabile, ſed ad myſte-

myſteriorum in lege & ſcripturâ totâ latitantium retulerim abyſſum.

46. *Veteri*] latâ per Moſem. *Solidis*] lapideis. *Deuteron.* VI. *v.* 5. vnde ſumptum promit prӕceptum primum.

47. *Renouat*] *Matth.* 22. *v.* 37. *Lucæ* 10. *ver.* 27. deinde ſubdit elegantem beneficiorum in hominẽ collatorum catalogum, vt ſic ad amandum toto corde Deum impellat.

71. *Fallente cibo*] hamo eſcario.

74. *Prona*] incauta, & paſcentia.

75. *Aurum producis harenis*] fodiendo. nam de liquatione, ſequitur. quod verò præceſſit, de ſaxis gemmas produci; eum habet ſenſum, vt homo inter ſaxa & rupes ſedulitate ſuâ gemmas reperiat: ſicut in Occidentali Indiâ ſmaragdorũ vis tanta, vt miraculo ſit, effoditur. & videntur ſaxa in gemmas illas mutari. Inuenias (& vidêre Madriti multi) ſmaragdos, partim adhuc rude ſaxum, partim iam ſplendentes, virenteſque.

80. *Déq; tuis*] poteſt ſubaudiri; *ſe*. ſed malim caſtigare; *Séque tuis*.

86. *Proximus vt*] ſecundum mandatum, quod eleganti mutuo pecudum amore, & beſtiarum omnium exemplis inculcat. Porrò, *ſic*, more ſuo pro *æquè* vſurpat, vt ſuprà;

Corporis vt animæ ſic Pater vt Dominus.

93. *Res*] periculum, cauſa. *Tenditur*] militare vocabulum aptiſſimè vſurpatum.

99. *Nec facias aliis*] Negatiuum hoc habes *Tobiæ* 4. *v.* 16. ſequens affirmatiuum *Matth.* 7.

 v. 12.

v. 12. *& Luca* 6. *v.* 31. Mirè hoc placuiſſe Alexandro Seuero Imp. legimus.

101. *Quid non*] quia tota legis adimpletio hoc vno comprehenſa præcepto: *d.v.*12. *& Rom.* 13. *v.* 8. *Galat.*5. *v.*14. Mox fusè ediſſerit explicans praxim præcepti huius; *Quod tibi vis fieri, fac aliis: quod non vis, ne fac.*

120. *Hinc fuit*] habetur lex iſta talionis, *Exodi* 21. *v.* 23.

124. *Melius*] legem talionis vult à Chriſto mutatam in melius, *Matth.* 5. *verſu* 38. eò quòd talionis lex ſolo metu pœnæ hominem ab iniuriâ deterrebat: ipſe autem iuſſit nos vt filios adoptionis amore benefacere; & non modò non quærere vltionem, ſed iniurias patienter tolerare; neque id tantùm, ſed optare quoque & illis gloriari. vide Chryſoſt. & Hilar. in Matthæum.

Gratia Chriſti] lex tantùm ramos, Euangelium radices vitiorum exſcindit. D. Hieron.
„ *In lege retributio eſt, in Euangelio gratia. Ibi cul-*
„ *pa emendatur: hîc peccatorum auferuntur exordia.*

125. *Reſtituas*] retribuas pœnam ex lege veteri iudicis auctoritate.

Patienter agas] perferas & remittas pœnam ex lege nouâ.

126. *Vindice*] ſi Chriſto vindictam permittas, vt ipſe retribuat. in ſequenti verſu puto legendum; *ſic Domino.* ſenſus: ideo melior eſt, quia hac ratione Domino refert & permittit, quod Dominus ipſi permiſerat & detulerat: nempe, iudicio contra iniurium experiri.

128. *Vita quem rect.*] an hypallage eſt? pro quem rectæ vitæ fugientis (h. tranſactæ) honeſtas commendat. Sequentibus verſibus aſtruit animæ immortalitatem & fidem reſurrectionis.

132. *Aut aruum ſolidans*] mihi locus adhuc mendoſus videtur poſt viri magni emendationem. ſuſpicabar; *aruum ſolidum, puluis, odórve:* hoc eſt ſiue in ſolidam terram humumq́;, ſiue in leuem puluerem, ſiue in nudam putredinis graueolentiam abierit. Sed Exim. M. N. Fabricius cenſuit nihil mutandum, aruum enim ſignificari, vt ſolet puluere; ſic inhumatorum cadauerum putredine in cineres reſolutâ terram reddi ſolidiorem, fœtidam tamen eâdem ex causâ.

138. *Motus*] ad informationem, & motum vitalem actus ſui.

142. *Apiceus denſis*] corrigebam; *Aſpicis vt*, pro; *Apiceus*.

145. *Vtque hominum res eſt*] vt poſtulat hominum vtilitas.

148. *Perpetuo moritur*] hoc eſt, mors noſtra, perpetuâ quæ ſuccedit vitâ, abſorbetur. alludit „ ad illud Oſeæ; *Ero mors tua ô mors*. Ne quis „ hæc detorqueat ad Stoicorum deliria, de quibus actum Commentar. noſtro in Herc. Oetæum ver. 1114. fol. 339.

149. *Viuit homo.*] legendum puto; *Viuet homo. Viuet homo? fletus aſt hic mea* &c.

A vitæ æternæ bonis, ad malorum æterna tranſit ſupplicia, & reſpiciens ad dictum Sal-

uatoris de Iudâ proditore *Matth. 26. v. 24.* ait; feliciores futuros malos, ſi tantâ criminum licentiâ graſſante, vnà cum vitæ corporeæ amiſſione, ſenſum quoque pœnarum anima amitteret, perinde vt ſenſu carent qui vitam nunquam adepti, nunquam nati fuere. Nam acerbius eſſe, mori gloriæ, & tamen ſupplicijs viuere; quàm planè nullum, nec gloriæ nec ſupplicijs reſeruari. Hoc præmiſſo, apta tranſitione ſe confert ad damnatorum immortales pœnas deſcribendas. probat exemplo AEtnæ, Liparæ, Veſuuij, & ſimilium montium, quorum, quæ vomunt, incendia non conſumuntur, &c.

155. *Diræ ad comp.*] ſenſus: Ne exiſtimes tradi incendijs vt citò conſumpti finem dolorum conſequantur. non facit ad compendium ſupplicij flamma, ſed ad iugem cruciatus renouationem.

156. *Pabula*] alludit ad illud, *Sicut oues in inferno poſiti ſunt; mors depaſcet eos. Pſalm. 48. v. 15.* vt oues conſtipatæ in caulis, non vt paſtor eas paſcat, ſed vt auidus helluo depaſcatur mors, ſemper renaſcente carne. finxere id poëtæ de Promethei iecore.

157. *Hæc ſi falſa*] mihi & Schondoncho videtur nihil hoc loco corrigendum. Sententia huiuſmodi eſt: Si hîc degens falſa putâris, pòſt vera eſſe doceberis experientiâ: ſi verò nunc credideris eſſe vera, non magis illis lædêre, quàm ſi falſa & nulla forent, nimirum quia tu illa euades. vitando culpam, effugies pœnam.

Qua-

158. *Quare*] vt vitemus æterna ſupplicia, ſuadet nos mundum calcare, & vitia fugere: & præcipua, quæ in mundo regnant, enumerans, ab ijs nos, propoſitis eorum damnis, dehortatur, primùm à concupiſcentiâ oculorum, & cultus ornatusque ſuperbia.

163. *Non metet*] tandem volet carpere & detondere, cuius diu odore delectatus, floſculum. Conſidera quàm eleganter & ingenioſè deſcribat gradus quibus ad libidinem flagitiumque, de caſtitatis ſolio, deſcenditur. Et quot malorum quàm multis cauſa fuerit laſciuus Amor, multis exemplis confirmat. Eſt locus communis contra luxuriam pro laude cælibatus virginitatiſque.

167. *Concipiunt flamas*] Aſclepiades; Τήκομαι ὡς κηρὸς πὰρ πυρὶ, κάλλος ὁρῶν. Vide quæ ſcripſi. Comment. in Sen. Oedipum v. 956.

169. *Prima*] mater cõmunis Eua. Lege *Geneſ. c. 3.* Egregiè Sedulius lib. 2. Paſchal. carm.

** * * heu noxia coniux,*
Noxia tu coniux magis, an draco perfidus ille?
Perfidus ille draco: ſed tu quoque noxia coniux,
Proh dolor, &c.

170. *Tu citò decepta, tu citò decipiens*] aliter decepta, quia verè credidit ſerpenti decipere volenti; aliter decipiens, quia decipere maritum non volebat, noxia tamẽ & fraudi fuit ignara. ſic interpretandi Patres, qui videntur etiam Adamum dicere deceptum, & conciliandi cum B. Paullo 1. *Timoth.* 2. qui negat Adamum ſeductum, de qua quæſtione fusè & ac-

curatè

curatè diſſeruit Bened. Perer.lib.6. in Geneſ. integrâ diſputatione. addo quædam ex vete-ribus poëtis. Paullinus *in precat. matutinâ:*

Sit ſatus antiquam ſerpens quòd perdidit Heuam,
Deceptúmque adiunxit Adam * *

Hilarius *in Geneſi :*

Poſtquam primus homo vetito ſe paſcere ligno
Non timuit, captúſq; dolis ſe præbuit angui.

Cl. Marius Victor *lib.* 1.

* * * * * *credula poſtquam*
Rupit ſacrilegis præſcriptum morſibus Eua
Experti iam docta mali, conſortia culpæ
Quærit, & incautum fraudis malè gnara maritum,
Qua perijt prior, arte petit: ſic, hoſte ſubactus
A gemino, cedit ſceleri miſerabilis Adam.

Alchimus Auitus *lib.* 2.

Porrigit infauſto coniux maleſana marito:
Accipit infelix maleſuadi verba ſuſurri,
Demiſitque ſuos ad noxia crimina ſenſus.

cautiùs certè quàm ceteri. cautè quoque Prudentius *in Tetraſt.*

Heua columba fuit tum candida, nigra deinde
Facta, per anguinũ maleſuadâ fraude venenũ.
Tinxit & innocuum maculis ſordētibus Adam;

& *in Hamartigeniâ.*

Traxerat Heua virum diræ ad conſortia culpæ.

174. *Et raptim*] lego; *Et raptu*, Sabinarum ac Lucretiæ. Lipſius, *raptum* de illis; vel, *raptam*, de hac.

178. *Te Dinæ ſpecies*] de ſtupro Dinæ & vltione crudeli fratrum, lege *Geneſ. c.* 34. ſed quo-

modo,

modo, *pia cura?* cura & zelus pudicitiæ ſororis proba, ſed vltio & pacis violatio & ira pertinax improba. ſic etiam laudat factum *SS. Iudith 9. v. 2. & 3.*

180. *Dauid*] adulteriũ Bethſabee & homicidium Vrię narrantur *2. Reg. 11.* inde pete; pœnitentiam Dauidis, ex *c.* 12. de inceſtu Thamar oppreſſæ ab Amnon, & fratre parricidali vltione Abſalonis necato, *cap.* 13.

183. *Vnus*] Amnon. *Corruptam*] Thamar. *Alter*] Abſalon. *Iuſta*] quia oppreſſor ſororis morte dignus. *Deſinit eſſe pia*] quia parricidio & fraude vitiata, ideo impia vltio.

184. *Salomon*] de apoſtaſiâ hâc agitur 3. *Reg.* 11. *& Eccleſiaſtici* 47. *v.* 21. & dicã fusè q. an dãnatus Salomon, Comment. in Cant. Canticorum.

187. *Forma placens*] eò quòd Aſſuerus putaret Aman voluiſſe Reginæ Eſtheræ vim inferre; *Eſther 7. v. 8.* hoc ergo ait: Non verus, ſed putatitius tantùm Amor Eſtheræ Amanum perdidit. quo modo? quia mariti zelotypiam acuens, morti Aman addixit. Fateor longè quæſitum.

Oloferne] confirmat hoc ipſa quæ & formâ cæpit, & gladio necauit, *Iudith 16. v. 8.*

188. *Samſon*] *Iudic.* XVI. *Forma decens*] Dalilæ pulcritudo.

189. *Sanctus & victor.*] puto loqui de fraude Moabitidarum & Madianitidarum, quæ iuxta conſilium Balaam ſe in viâ comtas & ornatas Iſraëlitis tranſeuntibus exhibuerũt, eosq; ad laſciuiam prouocatos ad idololatriam perduxere;

xere; & ſic hoſtibus terga dedêre Iſraëlitæ, donec Leuitæ expiauere ſcelus multorum cęde. *Numer. 25. & 31. v. 16.*

190. *Vitam pollutus*] fortè, *Vt iam*. nempe initiatione idololatricâ.

191. *Leuitis tantum dilecta*] hoc ait quia concubina, ſeu vxor ſolùm ſecundaria. hiſtoriam habes *Iudic. 19. & 20.*

192. *Totas vel bella*] *totas* hoc eſt *omnes*. deinde ſcriptum erat, *ad*; inde facilis deprauatio in, *uel*, diductis characteribus. *Gabaat* ſic Hebr. GABAATH. גבעת. lege; *Gabat*.

195. *Apoſtolus*] 1. *Cor. 7. v. 32. &* 38.

199. *Semper ouans*] hoc eſt gaudens & exultans vt ſolent ouantes.

201. *Tonſo*] ſcribe, *tunſo*.

203. *Omnia perpeſſus*] ſic Apoſtolus, ſic ceteri Sancti ſoliti ſe graues peccatores fateri, & περιαυτολογεῖν.

207. *Prophetem*] *Eſai. 40. v. 6. & 7. Omnis caro fœ-
„ num, & omnis gloria eius quaſi flos agri. Exſic-
„ catum*, &c.

210. *Quandoque*] pro, quandocunque, vt, *Indignor quandoque bonus dormitat Homerus*.

215. *Et quod nunc omnibus horret*] fortaſſis legend. *Et quæ n. o. horrent*. quæ omnes olim flore ſuo alliciebant, nunc ſitu & ſquallore & deformitate horrorem incutiunt.

217. *Reſpice quod paucis*] Lipſius; *Deſpice quod paucis*, vel; *Reſpice quàm paucis*. Nihil muto. ſenſus eſt: Vt voles iſta contemplator, videntem effugiunt caduca & interitura: nihilominus

ab hoc

ab hoc momento pendet æternitas. Voluptas breuicula, ſed ſupplicium ſempiternum.

218. *Aut verſo aut merſo*] aut in tergum reflexo, aut in pectus demiſſo.

224. *Oderit ignotos*] hoc puto velle, fæmina oculos & ab ignotis & à notis diu vel temere adſpiciendis contineat. quare corrigo;

,, *Oderit ignotis audax attollere vultus,*
,, *Séque etiam notis abdere luminibus.*

230. *Angelus hac*] voluit ergo lapſus Angelorum cauſam fuiſſe peccatum Inuidiæ, & fuit ſanè; ſed cum Superbia coniunctum, quæ naturâ tantùm prior. Inuidiæ verò cauſam duplicem Patres tradunt, vel quòd homini vnionem hypoſtaticam, vel quòd Deo diuinitatis beatitudinem inuiderit. Puto noſtrum potiùs ad priorem alluſiſſe. qua de re legendi Lud. Molina, & Greg. de Valençia in 1.p. D. Th. q. 63. a. 2. Noſter reſpexit ad *Sap. 2. v. 25.*
,, *Inuidiâ autem Diaboli mors introiuit in orbem*
,, *terrarum.*

234 *Fratrum*] Hiſtoriam habes *Geneſ. 37. v. 11.* de inuidia; *v. vlt.* de venditione; *c. 41. v. 40.* de imperio. Non imperaſſet, niſi ſeruiuiſſet; nec ſeruiuiſſet, niſi fratres ei inuidiſſent. Lacunam Iuſtus Lipſius V. Cl. ſupplet, verbulo; *falſo*. Fuit Ioſeph bis falsò accuſatus, ſemel à Phutipharis vxore, ſed de hoc crimine nō puto nunc loqui: ſemel à fratribus apud patrem, ſi ſequamur LXX. lectionem; nam illi verterant d. c. 37. v. 2. κατήνεγκαν δὲ κατὰ Ἰωσὴφ, detulerunt autem contra Ioſephum. vbi ipſi fratres

ſratres accuſatores ſtatuũtur: & ſic legêre Cyrillus, Theodoretus, Chryſoſtomus, Theodorus, Diodorus, & Iſidorus Peluſiota, & fortaſſis B. Orientius hanc lectionem fuit ſecutus. Alioqui fons Hebræus, Aquila, (fallitur de eo Procopius) Symmachus, & noſter, illi quidem, κατήνεγκε δὲ κατὰ Ιωσὴφ, noſter, *accuſauitque fratres ſuos apud patrem*; volunt à Ioſepho fratres vero pulſatos crimine. Quare mallem aliud aliquid, vt, *turpi*, aut *fœdo*, aut *ſummo*. h. peſſimo, quod ait ſcriptura, vel; *gemino*, nempe odij, plagijq;, aut quid ſimile.

235. *Iuſti*] Abel, hoc epitheto à Chriſto donati, *Matth. 23. v. 35.*

Dauid] eſt caſus tertij, hoc eſt *Dauidi*: loquitur de periculo confixionis. *1. Reg. 19. v. 10.*

236. *Solius robore*] nam monomachiâ victor Goliam necarat, qui ſpes & murus Philiſthęorum. *1. Reg. 17. v. 50. & 51.*

Laude] Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia. *1. Reg. 18. v. 16.*

Socer] Saulis gener per Michol. *d. c.* 18. *v.* 27.

237. *Primæ operarius*] ex parabola *Matth.* 20. *v.* 11. & 12.

238. *Crudelitatis*] lege; *credulitatis*, ſic fidem appellat. Nam crux opus fidei noſtræ Metonymicῶs, & hoc opus tribuitur Liuori, quia Liuor Iudæorum morte CHRISTI fidei Chriſtianę fundamenta iacit, & ſaluti noſtræ ignari ſunt cooperati perfidi ædificantes, qui lapidem reiecerunt angularem.

239. *Praceps populus*] maiorum more in proprium exi-

exitium & quam foderant foueam ruentes.
242. *Innumerum*] multiforme.
248. *Lignis*] nempe dolatis & deaſciatis ad fabricam nauium.
260. *Totus*] anima & corpore perijt cum vxore. lege *Act*. 5.
262. *Non benè*] non tutò, nec ſecurè.
263. *Subduntur*] deſcribit eorum conatus, qui contra legem Corneliam, alienis hereditatibus inſidiantur. *Poſtrema iudicia* vocat teſtamenta. (ſigilla.
264. *Stalpuntur gẽmæ*] effinguntur aſſimilanturq;
265. *Alterius*] vt pater credatur filio exherede facto, alienum præoptaſſe & inſtituiſſe.
282. *Mitte ſecuturus*] *Matt*. 19. *v*. 21. & 29. hoc ait: præmitte eleemoſynas, vt poſtea moriens eas in cælis duplicatas inuenias, & quaſi ſortem tollas cum fœnore. Caue, *ſecuturas*, reponere; quæ præcedunt.
287. *Condita nam cælo*] *Matth*. 6. *à v*. 19.
289. *Veſtior* &c.] ſumpta ex *Matth*. 25. *à v*. 34. & *Matth*. 10 *v*. 40.
293. *Calida qua*] poteſt per penthemimerim excuſari. correctum in M. S. ſed manu aliâ, *calidæ*. an ergo legendum? *calidæ quo fou. aquæ*. *quo*, pro vt.
294. *Oblatus*] *Matth*. 10. *v*. 42.
297. HINC FVIT] concludit, vt cœperat, ad Pacem & Concordiam inuitans: & redit ad id vnde digreſſus, vt inueheretur in vitia caritatem & mutuam pacem lædentia, luxuriam, inuidiam, auaritiam.

301. *Cõ rõne*] ſic perſpicuè v. l. quid hoc monſtri? an ? *cum ratione*. videntur tum temporis dixiſſe, *cum ratione*; quod Hiſpani dicunt, *con mucha razon*; meritò, iuſtè, non ſine cauſa. dicit ergo, meritò etiam bruta inter ſe concordiâ colligari: vel ſanè rationem brutis tribuit, quod quo ſenſu recipi poſſit, pete ex ijs quæ fusè ſcripta ſunt nobis lib. 2. Diſquiſitionum Magicarum cap. 20.

Sed hæc qualiacunque, S. A. C. & Romanæ Eccleſiæ cenſuræ ſubijcio,

MARTINVS DELRIVS.

APPROBATIO.

COMMONITORIVM *iſtud morale ante annos* 1100. *à B. Orientio conſcriptum; quòd doctrinam Chriſtianæ conſentaneam pietati contineat, atque ad eam ſuaui, ſed acuta tamen neruoſáque breuiloquentia Lectorem alliciat; digniſſimum iudico quod tandem ex latebris erutum nunc lucem aſpiciat, cum doctiſſimis Notationibus* R. P. MARTINI DELRII, *Societatis* IESV *Theol. Datum Louanij, pridie Calend. Iulij, Anno Domini noſtri* cIɔ. Iɔ. XCIX.

GVILIELMVS FABRICIVS
Nouiomagus, Apoſtolicus ac
Reg. librorum Cenſor.

CB 1001942184